

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10969913>

Hokimov Bosimjon Shuhrat o'g'li

Toshkent tibbiyot akademiyasi 2-bosqich talabasi

Pediatric stomatology xalq tabobati va tibbiy pedagogika fakulteti

Raxmatullayeva Shaxnoza Baxadirovna

Ilmiy rahbar: Toshkent tibbiyot akademiyasi Yuqumli va bolalar yuqumli kasalliklar kafedrasida dotsenti, t.f.d.

Annotatsiya: *Turg'unpo'lat Obidovich Daminov haqida buyuk bir tarix desak mubolag'a bo'lmaydi, ularning qilgan ishlari taqsinga sazovor, ular xaqida katta bir kitob yozsak xam kamlik qiladi. Bugungi qisqa maqolamda shular haqida yozmoqchiman.*

Kalit so'zlar: *Turg'unpo'lat Obidovich Daminov, Mehnat faoliyati, Ilmiy faoliyati, Ilmiy va amaliy faoliyatning asosiy yo'nalishlari va boshqalar.*

Turg'unpo'lat Obidovich Daminov 1941-yil 26-aprelda Toshkent shahrida xizmatchi oilasida tug'ilgan. 1958-yilda o'rta maktabni oltin medal bilan tamomlab, o'sha yili tanlovdan muvaffaqiyatli o'tib, Toshkent Davlat Tibbiyot institutida talaba bo'lgan. Ta'lim olish jarayonida mustahkam nazariy bilim olgan, bemorlarni tekshirish ko'nikmalarini egallagan, birinchi marta talabalar to'garaklarida ilmiy ish asoslari bilan qatnashgan. Talabalik yillari mashaqqatli o'qish, tibbiy bilimlarni chuqur egallash va boshqalar bilan to'ldirilgan — odamlar bilan muloqot qilishni, ishonishni, do'stlashishni va insoniy odob-axloqni o'rgangan. Turg'unpo'lat Obidovichning kelajakda o'zi uchun foydali bo'lgan xarakterdagi maqsadlilik va qat'iyatlilik bilan ajralib turgan.

Turg'unpo'lat Obidovich Daminov— O'zbekiston olimi va davlat arbobi, O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligi Pediatric ilmiy-tadqiqot instituti direktori (1983—1990-yillar), Birinchi Toshkent Davlat Tibbiyot Instituti rektori (1990—2005-yillar), O'zbekiston „Adolat“ Sotsial-demokratik partiyasi Siyosiy Kengashining birinchi kotibi (1996—2005-yillar), O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining II-chaqiriq deputati (1999-yil), Polsha Qirollik akademiyasi akademigi (1999-yil), O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi (2000-yil), Rossiya Federatsiyasi Tibbiyot va texnika fanlari akademiyasi akademigi (2004-yil), tibbiyot fanlari doktori, professor. Ustoz Turg'unpo'lat Obidovich Daminov haqida qancha so'zlasak va yozsak judayam kam, ustozni ilmiyotga qo'shgan xissalari judayam katta, meni o'ylashimcha ustoz bundan bir necha yil tugul bir necha asrdan keyin ham tillarda doston bo'ladilar va ular o'tqazgan ilmiy-amaliy ishlar biz kabi ko'plab yoshlarga ilmiy salohiyatini oshirishda o'z ustida ishlashga judayam qo'l keladi.

Ilmiy va amaliy faoliyatning asosiy yo'nalishlari haqida qisqacha aytib o'taman:

1. Bolalarda virusli gepatit va OIV-infeksiyasi,

2. Bolalarda pnevmokok infeksiyasi,
3. Bolalarda o'tkir virusli diareya,
4. Yuqumli kasalliklarning immunoprofilaktikasi.

1.1 Ustoz Turg'unpo'lat Obidovich Daminov bolalarda uchraydigan gepatitning davomli va surunkali xillari shakllanishini klinik-patogenetik nuqtayi nazardan o'rgangan. Bolalarda uchraydigan B-virusli gepatitning davomli xilini samarali davolash usulini ishlab chiqqan va amaliyotga tatbiq etgan. Ko'pincha chaqaloqlar o'limiga sabab bo'ladigan nafas yo'llari kasalliklari belgilarini aniqlagan. Natijada ilmiyotda katta o'zgarishlar bo'lgan.

2.1 Buyuk yunon faylasufi Suqrot dunyodagi barcha kasblar odamlardan, faqat uchtasi Xudodan, degan. Donishmand ta'rifiga ko'ra qozi, o'qituvchi va tabib o'zlarining qobilyatlarini yuqoridan oladilar. Shifokorlik kasbi har doim eng hurmatli va sharaflil kasblardan biri hisoblangan. Agar oddiy odam birovning hayotini saqlab qolsa, uni qahramon sifatida ulug'lashadi, mukofot berishadi, ular haqida gazetalarda yozishadi. Shifokor uchun odamlarni qutqarish kundalik mashaqqatli ishdir.

Mamlakatimiz malakali shifokorlarga boy. Ularning ko'pchiligining nomi tibbiyot tarixiga kirgan, o'z burchi, kasbi, Vatanga halol xizmat qilish namunasidir. Ulardan biri Turg'unpo'lat Obidovich Daminov hisoblanadi.

T.O.Daminov — taniqli olim, shifokor. Olim va tashkilotchi sifatida tibbiyotning „Pediatriya“, „Yuqumli kasalliklar“ kabi muhim yo'nalishlarda ilmiy kashfiyotlar va asarlari bilan katta hissa qo'shgan va boyitgan hamda yirik mutaxassis sifatida katta ilmiy maktab yaratgan.

1969-yilda „Bolalarda tif va paratif kasalliklarining sil bilan birgalikda kechishining klinik kechishi masalasi“ mavzusida nomzodlik dissertatsiyasini muvaffaqiyatli himoya qilgan. Rossiya Tibbiyot fanlari akademiyasi akademigi V.F.Uchaykin va Latviya Fanlar akademiyasi akademigi A.F.Blyuger rahbarligida T.O.Daminovning „Bolalarda o'tkir va cho'zilgan virusli A va B gepatitlarining klinik-immunologik xususiyatlari“ mavzusidagi doktorlik dissertatsiyasi Latviya gepatologik markazi va II-Moskva tibbiyot instituti negizida, bolalar yuqumli kasalliklari kafedrasida amalga oshirilgan va 1986-yilda Rossiya Tibbiyot Akademiyasi Pediatriya ilmiy tadqiqot institutida muvaffaqiyatli himoya qilingan.

T.O.Daminovning yuqori malakali mutaxassis va tadqiqotchi sifatida shakllanishida professor, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan fan arboblari X.A.Yunusov, O.S.Mahmudov kabi olimlarning hayotiy tajribasi va kasb mahorati katta rol o'ynagan.

T.O.Daminov ilmiy izlanishlari natijalari bo'yicha respublika va xalqaro simpoziumlar, kongresslar, pediatriya kongresslari, plenumlar, muammoli komissiyalar yig'ilishlari va fanlararo konferensiyalarda muntazam ravishda ma'ruza qilib borgan. Davriy nashrlarda chop etilgan 500 dan ortiq nashrlar, 6 ta darslik, 14 ta monografiya, 45 dan ortiq uslubiy ko'rsatmalar va qo'llanmalar muallifi hisoblanadi.

Turg'unpo'lat Obidovich Daminovning ilmiy uslubi, eng avvalo, o'rganilayotgan patologiyaning patogenetik xususiyatlari va mexanizmlarini batafsil o'rganishga intilishi,

shuningdek, murakkab ilmiy muammolar va vazifalarni hal qilishning eng maqbul yo'llarini topishga intilishi bilan ajralib turgan. Pediatriya va infektologiya sohasidagi chuqur bilim, ilmiy tadqiqotning zamonaviy analitik usullarining keng arsenaliga ega bo'lish, murakkab nostandart klinik holatlar va vaziyatlarni doimiy ravishda o'rganishga intilish — bularning barchasi unga samarali ilmiy faoliyatni yuqori malakali kadrlar tayyorlash va tarbiyalash ishlari bilan muvaffaqiyatli uyg'unlashtirish imkonini berdi.

Uning rahbarligida 21 ta doktorlik va 43 ta nomzodlik dissertatsiyalari himoya qilingan. U tomonidan bir qator ko'zga ko'ringan olimlar — pediatrlar va infeksiyonistlar tayyorlangan, respublikada mashhur bo'lgan yuqumli kasalliklar va gepatologlar maktabi yaratilgan. Uning ko'plab shogirdlari hozirda o'zlari ilmiy-tadqiqot ishlarining qator yo'nalishlariga rahbarlik qilib, ilmiy-pedagogik kadrlar tayyorlamoqdalar. T.O.Daminov shogirdlari nafaqat O'zbekistonning ko'plab viloyatlarida, balki MDH va uzoq xorijda ham samarali mehnat qilayotganini ham alohida ta'kidlash lozim.

T.O.Daminovning ilmiy-pedagogik faoliyatida yuqori malakali kadrlar tayyorlash alohida o'rin tutgan. Toshkent tibbiyot akademiyasi yuqumli kasalliklar kafedrasini mudiri, keyinchalik ushbu kafedraning professorlari, uning asoschilari — professorlar X.A.Yunusov va O.S.Mahmudovlar tomonidan qo'yilgan an'analarni saqlab kelmoqda, T.O.Daminov talabalar va amaliyotchilarga nafaqat ilmiy tadqiqot natijalarini, balki ularning klinik tajribasini ham yetkazish qanchalik muhimligini o'z misolida ko'rsatib bergan. Shuning uchun T.O.Daminov tomonidan talabalar hamda pediatrlar va yuqumli kasalliklar bo'yicha mutaxassislarining malakasini oshirish kurslari uchun o'tkazilgan ma'ruzalar va klinik sharhlar materialning chuqur tahlili, taqdimotning uyg'unligi va aniq amaliy tavsiyalar bilan tavsiflangan. T.O.Daminov ma'ruzalarining yana bir o'ziga xos jihati — eng so'nggi ma'lumotlardan (epidemiologik, klinik va h.k.), dalilli tibbiyot tamoyillaridan keng va maqsadli foydalanganligidadir.

Turg'unpo'lat Obidovichning pedagogik faoliyati juda samarali o'tgan. Uning rahbarligida bolalar yuqumli kasalliklarini o'qitish bo'yicha o'quv dasturlari va uslubiy ishlanmalar yaratilgan, umumiy amaliyot shifokorlarini bakalavriat tayyorlash tizimi uchun — „Yuqumli kasalliklar“, „Umumiy amaliyot shifokori faoliyatidagi yuqumli kasalliklar“, „OIV infeksiyasi“ o'quv qo'llanmalari (elektron versiyalari bilan) tayyorlangan, „Yuqumli kasalliklar“ fanini yangi pedagogik texnologiyalar, interfaol o'qitish usullaridan foydalangan holda o'qitish bo'yicha qator uslubiy tavsiyalar ishlab chiqilgan. Shuningdek, kafedrada o'quv kurslaridan o'tayotgan talabalarni kafedraning rasmiy sayti orqali onlayn testdan o'tkazish keng joriy etilgan. Hamda, Birlashgan Millatlar Tashkilotining Bolalar jamg'armasi (UNICEF) tomonidan taklif etilgan ICAT dasturi doirasida pediatriyada OIV infeksiyasi bo'yicha talabalarni o'z-o'zini o'qitish tizimi joriy etildi.

T.O.Daminov rahbarligida kafedrada talabalar va umumiy amaliyot shifokorlari uchun o'quv dasturlarini takomillashtirish bo'yicha doimiy ishlar olib borilgan, yangi dalillar, xalqaro standartlar va bayonnomalar joriy etilgan.

Ustoz qilgan oxirgi ilmiy ishlar bilan o'z ilmiy maqolamni nixoyalamoqchiman:

1. „Epidemiological characteristics of rotavirus infection in children in Tashkent city“, tezis, Tenth international ROTAVIRUS SYMPOSIUM „Fulfilling the Promise of Rotavirus Vaccines“ 19-21-sentabr 2012-yil, Bangkok, Tailand, P-95, 108 bet.
2. Kasallikning bosqichiga va immunosupressiya darajasiga qarab OIV infeksiyasi bilan kasallangan bolalarda jismoniy rivojlanish ko'rsatkichlari, maqola, Xalqaro ishtirokdagi ilmiy-amaliy konferensiya „Hozirgi yuqumli kasalliklar: klinika, diagnostikasi, davolash va oldini olish“ Kiyev, 22-23-noyabr, 2012-yil
3. Bolalarda OIV va virusli gepatit C ning qo'shma infeksiyasi, klinik, biokimyoviy va immunologik jihatlari, maqola, Xalqaro ishtirokdagi ilmiy-amaliy konferensiya „Hozirgi yuqumli kasalliklar: klinika, diagnostika, davolash va oldini olish“ Kiyev, 2012-yil 22-23-noyabr.
4. „Height-weight indices in HIV- infected children“ // International Journal of Infectious Diseases — Janubiy Afrika, 2014-yil. 21 jild, 1 ilova. — 127-bet.
5. Bolalarda OIV infeksiyasining tabiiy kechishida limfotsitlar CD4 indeksining dinamikasi. Pediatriya — Toshkent, 2014-yil. 3-4-sonlar. 75-77-betlar.
6. „Effect of Adherence to ARVT on the Risk of Perinatal HIV Transmission“ // 10th International Conference on HIV Treatment and Prevention Adherence „A Decade of Success, a World of Opportunities“. — AQSH, Mayami, 2015-yil. — Plakat referati 140-son. 94 bet.
7. OIVning perinatal yuqish xavfiga yetkazib berish usulining ta'siri // Infektologiya jurnali. — Olmaota, Qozog'iston, 2015-yil — 2-son, 7 jild. 35-bet.
8. Perinatal OIV infeksiyasi bo'lgan bolalarda birinchi darajali antiretrovirus terapiyaga proteaz ingibitorlarini kiritishning klinik va iqtisodiy samaradorligi // O'zbekiston tibbiyot jurnali. — Toshkent, 2015-yil. 3-son. 61-65 bet.
9. O'zbekistonda bolalarda invaziv pnevmokok kasalliklarining klinik xususiyatlari, maqola, Bolalar infeksiyalari jurnali Moskva 2015-yil 2-son, 11-16-betlar.
10. „Antibiotic susceptibility of Streptococcus pneumoniae isolated from patients with pneumococcal meningitis“, tezis, The 33rd Meeting of the European Society for Pediatric Infectious Diseases (ESPID 2015), Leypsig, Germaniya, 12-16-may.
11. OIV bilan kasallangan bolalarda qon tarkibidagi o'zgarishlar, maqola, O'zbekiston tibbiyot jurnali. Toshkent, 2015-yil, 5-son, 59-62-betlar
12. Ba'zi akusherlik omillarining OIVning perinatal yuqish xavfiga ta'sirini baholash // Dermatovenerologiya va estetik tibbiyot. Toshkent, 2015-yil, 2-son, 39-42-betlar.
13. Bolalarda OIV infeksiyasida kamqonlik, maqola, Infeksiya, immunitet va farmakologiya. Toshkent, 2015-yil, 6-son, 33-37-betlar
14. Ijtimoiy omillarning OIVning perinatal yuqish xavfiga ta'siri // Infeksiya, immunitet va farmakologiya. Toshkent, 2015-yil, 4-son, 30-33-betlar
15. CD4 limfotsitlarining dinamikasi va perinatal OIV infeksiyasining tabiiy jarayonidagi virus yuki // Bolalar infeksiyalari. Moskva, 2015-yil, 14-jild, 3-son, 26-29-betlar

16. OIV bilan kasallangan bolalarda gematologik kasalliklarni davolashda terapevtik yondashuvlarga sharh, maqola, Dermatovenerologiya va estetik tibbiyot. Toshkent, 2015-yil, 2-son, 14-21-betlar

17. OIV infeksiyasi patogenezida kimokin retseptorlarining o'рни, maqola, O'zbekiston tibbiyot jurnali. Toshkent, 2017-yil, 4-son, 46-48-betlar

18. Virusli gepatit C ni davolash evolyutsiyasi, maqola, O'zbekiston tibbiyot jurnali. Toshkent, 2016, 5-son, 82-87-betlar

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. <https://nuz.uz/uz/zhamoat/1198205-toshkent-tibbiyot-akademiyasining-fahrij-professori-akademik-daminov-turfunpulat-obidovich-81-yoshida-vafot-etdi.html>
2. https://stavkvantorium.ru/3ee7ad5129/Даминов,_Тургунпулат_Абидович
3. https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Turgunpulat_Daminov
4. <https://daryo.uz/2022/02/07/akademik-turgunpolat-daminov-81-yoshida-vafot-etdi>
5. https://wiki2.org/ru/Даминов,_Тургунпулат_Абидович
6. <https://www.sammu.uz/ru/news/2537821>
7. <https://oz.sputniknews.uz/20220207/akademik-turgunpolat-daminov-22581688.html>